

85-О ИЗДАНИЕ НА СТАТИСТИЧЕСКИЯ ГОДИШНИК НА БЪЛГАРИЯ

*Антоанета Илкова**, *Здравка Бобева***

В края на май 2018 г. излезе от печат 85-ото издание на Статистическия годишник на България. Годишникът представя пред българската и чуждестранната аудитория актуалните резултати от статистическите изследвания през предходната година и представлява панорама в числа от демографията, икономиката, финансите, транспорта, здравеопазването, образованието, културата и околната среда.

Във връзка с годишнината подготвихме кратка историческа мозайка от ретроспекции и първи статистически наблюдения, които са публикувани в най-авторитетното издание на Националния статистически институт на Република България. Появата им в книжовното богатство на страната дава възможност на държавните институции да осъществяват своята дейност при управлението, на академичната общност да развива и задълбочава научното знание и на всички заинтересовани потребители да повишават личната си статистическа култура и осведоменост.

Когато читателят отвори Статистическия годишник, пред него оживява България. Числата, макар и на пръв поглед суховати, рисуват картина след картина - колко деца са родени и колко от тях са момчетата и момичетата, колко са женитбите и разводите, колко хора са потърсили щастието си в града и колко са отишли да живеят на село. Научава броя на детските градини, училищата и университетите, културните институции и издадените книги. Разбира какви са доходите и разходите на населението, както и колко процента е инфлацията. Може да проследи колко самолета или кораба са купувани през годините и т.н. Твърде много и различни са статистическите теми, които са застъпени през десетилетията от началото на издаване на Годишника. Не можем да

* Началник на отдел „Публикации, библиотека и дигитални продукти“ в Националния статистически институт; e-mail: ailkova@nsi.bg.

** Главен експерт в отдел „Публикации, библиотека и дигитални продукти“ в Националния статистически институт; e-mail: zbobeva@nsi.bg.

изброим всичките тук, а и не е необходимо. Важното е, че всеки един от нас може да намери важна за него статистика и да я използва както за вземане на решения, така и за планиране на личното си ежедневие.

Началото на съставянето на годишниците е поставено през 1909 г., като първият Статистически годишник излиза от печат през 1910 година. „Да се съберат в една публикация ежегодните статистически данни върху всички отрасли на живота в България е било една необходимост, еднакво налагана през всичкото време на Дирекция на статистиката и от държавните нужди, и от обществените интереси“ - пише в предговора на първото издание тогавашният главен директор Кирил Попов. И статистиците влагат целия си професионализъм и сърце - независимо от оскъдицата от данни в младата държава в много области на живота, за да подготвят и издадат Годишник, който да отговаря на тогавашните международни стандарти. Началото е поставено и традицията на съществуването на годишниците продължава до днес.

Първият Статистически годишник съдържа: Показалец на източниците, от които е черпен материалът; Подразделение; Съдържание; Таблици и Приложение с кратки статистически сведения за чуждите страни. Двуетичен е - на български и френски език. Като международно признат в европейското институционално общуване френският език е неизменна част от годишниците на България до 1948 година.

Особено интересно е да се проследят източниците на информация в първото издание на Годишника. Границите на държавата са измерени специално за публикацията по картата на Руския генерален щаб и по други източници от Географския институт към Софийския университет. Целият отдел „Метеорология“ е извлечен от годишните публикации на Централната метеорологическа станция в София. Данните за преброяванията на населението са взети от „Общи резултати от преброяване на населението в България“ през 1880, 1884, 1887, 1892, 1900 и 1905 г., а за движението на населението в периода от 1881 до 1907 г. - от вътрешните издания на статистиката. Със собствени усилия институцията създава „Статистика на военните набори“; „Земеделска статистика“; „Търговия на България с чуждите държави, движение на корабите и средни пазарни цени“. Основни източници на Годишника са и архивите на Министерството на търговията и земеделието, Министерството на финансите, Министерството на вътрешните работи, Министерството на войната, Отчетите на Българската народна банка и Българската земеделска банка, Отчетите на Спестовната каса при Главна дирекция на пощите, телеграфите и телефоните, Отчетите на Главния съюз на българските земеделски кооперации за 1908 - 1909 г., годишните публикации на Главна дирекция на железниците и пристанищата, Главна дирекция на пътищата, благоустройството и сградите, Върховната сметна палата, военно-санитарната част на Министерството на войната, собствените източници за изборите за народни представители за X и XIV обикновено народно събрание, както и за всички степени на образованието в страната, дирекциите на Софийската, Пловдивската и Плевенската народна библиотека, Управлението на софийския Народен театър, Отчетът на Управителния съвет на българските индустриалци за 1908 г., Еснафският съюз, Дирекцията за опазване на общественото здраве, Министерството на правосъдието чрез Държавен вестник, Управлението на пенсиите и Архивът на Светия синод на

Българската православна църква. Кратките статистически сведения за чуждите държави са взети от Статистическия годишник на Германската империя за 1909 година.

В годините, последвали излизането на първия Годишник, изданията структурно следват логическата подредба: географско местоположение, държавно устройство, демографска статистика, икономическа и финансова статистика, транспорт, образование, култура и международен преглед. До 1948 г. в годишниците има и специален раздел за Българската православна църква.

Трудното време за страната по време на и след Първата световна война води до невъзможността годишниците да следват естествената си периодика на издаване. Ето защо се появяват първите сборни томове: 1913 - 1922 г. и 1923 - 1924 година. В добавка към основните източници на информация за изданието се появяват Управлението на фонда за сираците от войните, Централната кооперативна банка, Отчетите на УС на Съюза на акционерните дружества в България за 1921 - 1922 г., Дирекцията на софийските електрически трамваи, Главна дирекция на застрахователните дружества. За първи път се поместват данни за адвокатите при окръжните съдилища. През 1925 г. цикълът на публикуване се възстановява и Годишникът се обогатява с информация за търговско-индустриалните камари, за ветеринарната медицина, разширяват се данните за системата на правосъдието, като са обхванати Върховният касационен съд, Апелативният съд, окръжните и мировите съдилища и прокурорският надзор. Томът за 1929 - 1930 г. отново е сборен, но обяснението тук е Голямата икономическа депресия в целия свят.

През 1926 г. за първи път са публикувани данните от наблюдението върху домакинските бюджети на няколко категории домакинства, както и сведения за загиналите и безследно изчезналите военнослужещи през Първата световна война.

През 1928 г. изданието представя в резюме общите резултати от проведеното през 1926 г. Преброяване на сградите, домашните животни и птиците, превозните средства, земеделските оръдия и машините в България. Включени са нови таблици за разпределението на земеделските стопанства според стопанисваната земя и заетите в тях лица, както и за броя и разпределението на индустриалните и търговските предприятия по отдели и класове на промишлената номенклатура. За първи път се появяват данни за бракоразводите сред източноправославното население, както и резултатите от първата анкета на столетниците.

Новост през 1931 г. е обогатяването и разширяването на информацията за: финансовото състояние, бюджетите и имотите на действащите към момента читалища; библиотеките и персонала в читалищата; църквите, ставропигиалните и обикновените манастири, духовните чинове и енории на Българската православна църква; броя, състава и финансовото състояние на професионалните, културно-просветните и други съюзи и дружества; самоубийствата; засетите пространства с тютюн, производството и рандемана му (включено в раздел „Международен преглед“).

От първото си издание досега Статистическият годишник претърпява промени, които са породени от измененията в статистическите наблюдения, отпадането на някои от тях и стартирането на нови изследвания. През 1934 г. например основните принципи на представяне на данните, както е посочено в предговора към изданието, са следните:

- „Във всички сравнителни таблици с данни за годините след войните да се поставят сравнителни данни за една или две предвоенни години, предимно за 1910 или 1911 година.

- Разработване на абсолютните числа в относителни и публикуването им заедно.

- Опростяване на таблиците за по-голяма ясност и предаването им във вид, най-годеен за използване от възможно по-широк кръг хора“.

Цялостното реструктуриране на съдържанието запазва основните раздели, но ги подрежда по нов начин.

Годишникът от 1935 г. представя най-новите данни от всеобщото преброяване на населението, проведено на 31 декември 1934 г. - предварителни за населението и окончателни за сградите, селскостопанската анкета от 1934 г. и промените в недвижимата собственост. Появява се статистиката за горите.

Новостите през 1936 г. са свързани с два подраздела - покупко-продажби на едър добитък и ипотечи. Много важни данни в раздел „Географско положение, граници и повърхнина“ претърпяват корекции съгласно новите измервания на Географския институт при Министерството на войната. Изданието е пример за самокритичността, с която работят българските статистици. Неуверени в точността на данните за посевите и реколтата през 1934 - 1935 г., те вземат решение да не публикуват наличните резултати, докато не ги прецизират.

Годишникът от 1937 г. предоставя информация от Преброяванията на чиновниците в частните предприятия от 1 юни 1936 г. и на самостоятелните занаятчии от 15 септември 1936 година.

В Годишника от 1938 г. за първи път се публикуват данни от специалното преброяване на държавните и общинските чиновници, участващи във фонда „Пенсии за изслужено време“, извършено на 1 май 1937 г., както и статистика за последните законодателни избори, която дава общи сведения за избирателите, гласувалите лица, кандидатите и избраните народни представители. Налице са и новите наблюдения за причините за умиранията в селата, за радиоприемането в страната, за лихвените проценти на влоговете в частните и обществените банки, за постъпленията от данъка върху оборота.

В резултат на дългогодишно обработване на данни през 1939 г. за първи път се появяват таблици за земетресенията в България по години, месеци и интензивност; ражданията по място и помощта, оказана на майките при освобождаването от бременност; преработеният материал в горските стопански единици през 1936 - 1937 г. и относно приходите, разходите и годишните баланси на фонда „Пенсии за изслужено време“.

От новите наблюдения особено внимание заслужава таблицата, в която за първи път се включват данни за цялата индустрия у нас през 1937 г., а не само на насърчаваната, както е в предишните токове на Годишника. Особен интерес представляват новите наблюдения за заболяванията и умиранията в София от остри заразни болести, както и данните за излезлите от затвора осъдени лица.

Разгорелият се пожар на Втората световна война отново изправя статистиците пред множество проблеми. Обединени са томовете 1943 - 1946 и 1947 - 1948 година.

Дълбоките промени в държавното устройство и общественно-политическите отношения след войната в България отместват излизането на първия Годишник през 1956 г., при това в съкратен вариант. Нужно е било време, за да се пренастроят методологията и структурата на следващите годишници. Съкратеният вариант на Годишника съдържа данни за държавното устройство, природните условия, населението, икономиката и културата в Народна република България. Обособен е и раздел за обществения продукт и националния доход. Данните са за 1939 г. и за периода 1948 - 1956 година. Там, където липсват данни, динамичният ред започва от годината, за която има. Данни по окръзи са представени за най-важните показатели и то за последните няколко години или само за последната. За първи път Годишникът е само на български език и това продължава до 1992 година.

Отново двуезичен, само че този път и на английски език, Годишникът е издаден през 1993 г. и в този вид продължава да излиза и до днес.

След 1989 г. България за пореден път в многовековната си история навлиза в различен от дотогавашния модел на общественно-икономическо развитие. Коренната промяна на принципите и механизмите на държавно и политическо развитие, преориентацията в геополитическото позициониране поставят пред работата на Националния статистически институт нови изисквания, предизвикателства и приоритети. За да се отговори на новото време, през 1992 г. започват статистически наблюдения на инфлацията, заетостта и безработицата, доходите, участието на частния сектор в различни сфери на социално-икономическия живот и други значими за обществото проблеми. Резултатите от тези изследвания се публикувани през 1993 година. Започва дълбочинен и структурен преход към хармонизиране на българската статистика към принципите и методите на работа на Евростат и Европейската статистическа система. От 1999 г. НСИ прилага методика за конструиране и изчисляване на индекса на потребителските цени в съответствие с изискванията на Евростат и Международния валутен фонд. В Годишника за първи път са включени нови раздели - „Малки и средни предприятия“ и „Нови изследвания“, в които са представени данните от проведеното за първи път наблюдение на информационно-комуникационната база в административните услуги. За първи път също е публикуван и административният регистър на стопанските субекти БУЛСТАТ.

Раздел „Международен преглед“ става неотменна част от Статистическия годишник, като по този начин се осигурява възможността чрез статистическите данни потребителите да правят сравнения с живота на хората в другите държави от Европа и света.

Запазва се и традицията по-важната информация да се онагледява графично - чрез диаграми и картограми, както и да се предлага все по-богата информация на регионално ниво.

От 2007 г. с присъединяването на България към Европейския съюз дейността на Националния статистически институт и в това число издаването на Годишника е в съответствие с европейските регламенти, изискванията и критериите за качеството на произвежданата в рамките на Европейската статистическа система статистическа информация.

Осъзнавайки нарастващата роля на точната и навременна статистическа информация като двигател за просперитета на институциите, бизнеса и науката, статистиците в наши дни продължават делото на своите предшественици, като „захранват“ обществото с числа за всички области от социално-икономическия и културно-политическия живот на България.

За да обогатим 85-ото издание на Годишника, към традиционните начини на разпространение - печатен и на CD, използвахме възможностите на новите технологии и създадохме специално приложение **Статистически годишник 2017 в инфографики**. Чрез него предлагаме на потребителите по-различен поглед към статистическата информация. Актуалното състояние и промените в обществено-икономическия и културния живот в България са представени не по традиционния начин с таблици и текст, а чрез инфографики - изображения, графики и други средства за визуализация. Надяваме се, че по този начин ще направим поднесената информация по-лесна за разбиране и от най-младите потребители и ще им помогнем да осъзнаят значението и смисъла на числата в съвременния живот. Числоснанието е залог за просперитета на всяко общество!

И накрая - честит 85-и рожден ден на Годишника на Националния статистически институт на Република България!

И на многая лета...